

ระบบสัญญาของสาธารณรัฐประชาชนจีน

เสถียรภาพ นาคหลวง *

ในการเขียนบทความนี้ผู้เขียนใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งจากตัวบทกฎหมาย ตำรากฎหมาย คำแนะนำจากเพื่อนักศึกษาและนักกฎหมายชาวจีน และจากประสบการณ์การศึกษากฎหมายที่ The Central University of Finance and Economics (CUFE) ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื้อหาของบทความแบ่งออกเป็น ๕ ส่วน คือ ๑. ความนำ ๒. ความเป็นมาของระบบสัญญา ๓. ระบบสัญญาเศรษฐกิจ ๔. ระบบสัญญาทางแพ่ง ๕. สรุป

๑. ความนำ

“จีน” (China) มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี ในระหว่างปี ๑๙๑๒ - ๑๙๔๙ ได้เปลี่ยนชื่อสาธารณรัฐจีน (The Republic Of China: ROC) สำหรับชื่อ “สาธารณรัฐประชาชนจีน” (the People’s Republic of China: PRC) ได้สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๑๙๔๙ (พ.ศ. ๒๔๙๒) หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาปกครองประเทศด้วยระบบสังคมนิยม โดยที่จีนได้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองถึง ๓ ครั้ง จึงทำให้เปลี่ยนระบบกฎหมายไปตามระบบการปกครอง หลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์ปกครองด้วยระบบสังคมนิยมเป็นต้นมา จีนได้เปลี่ยนระบบกฎหมายเป็นระบบสังคมนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากอดีตสหภาพโซเวียตรัสเซีย แต่หลังจากที่จีนปฏิรูปเศรษฐกิจปี ๑๙๗๙ ได้ปฏิรูปกฎหมายให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจการตลาด (market economy) โดยรับแนวคิดทางกฎหมายมาจากประเทศตะวันตก และภายหลังจากที่ฮ่องกงในปี และมาเก๊ากลับมาอยู่ภายใต้การปกครองของจีนในปี ๑๙๙๗ และ ๑๙๙๙ ตามลำดับ จีนมีระบบกฎหมาย ๓ ระบบ คือ ระบบกฎหมายสังคมนิยมจีน (Chinese Socialist Law System) ใช้บังคับอยู่ในประเทศจีน ระบบกฎหมายคอมมอน ลอว์ (Common Law) ใช้อยู่ในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง (Hong Kong Special Administrative Region: HK SAR) และระบบกฎหมายซีวิล ลอว์ (Civil

* ผู้ช่วยคณบดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

Law) ให้อยู่ในเขตปกครองพิเศษมาเก๊า (Macau Special Administrative Region: Macau SAR) จีนจึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายหลากหลาย หรือ “หนึ่งประเทศหลายระบบกฎหมาย” (one unitary country with multiple legal jurisdiction)

กฎหมายสัญญาเป็นกฎหมายพื้นฐานฉบับหนึ่งของจีนนอกจากกฎหมายพื้นฐานอื่น ๆ ในบทความนี้ผู้เขียนจะเสนอความเป็นมา และแนวคิดของระบบสัญญาของจีน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ผู้เขียนมีความเชื่อส่วนตัวว่าในอนาคตระบบกฎหมายจีนจะได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางไม่ต่างจากระบบกฎหมายอื่น ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพราะปัจจุบันจีนเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และเป็นแหล่งลงทุนใหญ่ของโลก

๒. ความเป็นมาของระบบสัญญาจีน

จีนมีระบบสัญญาใช้มากกว่า ๒,๐๐๐ ปี ตั้งแต่ยุคราชวงศ์โจวตะวันตก (the Western Zhou dynasty) เพราะปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า ในเวลาดังกล่าวมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่สัญญาแลกเปลี่ยนสินค้า (batter contracts) ซื้อขาย ยืม จ้างแรงงาน และหุ้นส่วน จึงกล่าวได้ว่าระบบสัญญาของจีนมีประวัติศาสตร์มายาวนานไม่ต่างจากระบบสัญญาของประเทศตะวันตก แม้กระทั่งเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ปกครองด้วยระบบสังคมนิยม ก็ได้นำระบบสัญญามาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา โดยคณะกรรมการเศรษฐกิจได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการทำสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐ¹ ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นกฎหมายสัญญาฉบับแรกของสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมาในจีนได้พัฒนาระบบสัญญาให้เป็นกฎหมายเต็มรูปแบบโดยสภาประชาชนได้ผ่านกฎหมายสัญญา จำนวน ๓ ฉบับ คือ ในปี ๑๙๘๑ ได้ตรากฎหมายสัญญาเศรษฐกิจ (Economic Contract Law: ECL) ในปี ๑๙๘๕ บังคับใช้กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจชาวต่างประเทศ (The Foreign Economic Contract Law: FECL) และในปี ๑๙๘๗ ประกาศใช้กฎหมายสัญญาเกี่ยวกับเทคโนโลยี (Law on Technology Contracts) หลังจากนั้นในปี ๑๙๙๓ จีนได้ประกาศนโยบาย “เศรษฐกิจการตลาดสังคมนิยม” (socialist market economy) กำหนดนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจครั้งสำคัญ จึงได้มีการปรับปรุงกฎหมายสัญญาครั้งสำคัญ โดยได้ร่างกฎหมายสัญญาขึ้น

¹ Wang Chenguang and Zhang Xianchu, **INTRODUCTION TO CHINESE LAW** (Hong Kong: Sweet & Maxwell, 1998), pp. 235 - 236.

และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายในปี ๑๙๙๙ เรียกชื่อว่า “กฎหมายรวมสัญญา” (the Unified Contract Law: UCL) โดยยกเลิกกฎหมายเศรษฐกิจทั้ง ๓ ฉบับดังกล่าว

๓. ระบบสัญญาเศรษฐกิจ

ในปี ๑๙๕๐ คณะกรรมการเศรษฐกิจ (the Economic Committee) ของรัฐบาลจีนได้ออกข้อบังคับเกี่ยวกับการทำสัญญาระหว่างหน่วยงานของรัฐ วิสาหกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ และองค์กรเกษตรกรรมรวม เพื่อควบคุมการทำสัญญาระหว่างหน่วยงานดังกล่าว ถือได้ว่ารัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ได้ตรากฎหมายสัญญาออกมาใช้เป็นครั้งแรก กฎหมายนี้ได้รับอิทธิพลมาจากสหภาพโซเวียตรัสเซีย แม้จะถือว่ารัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนยอมรับระบบสัญญาเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างนิติสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาก็ตาม แต่ทว่าวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกฎหมายสัญญาดังกล่าวก็เพื่อที่รัฐจะใช้เป็นเครื่องมือควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของหน่วยงานของรัฐและองค์กรเกษตรกรรมรวมเท่านั้น สัญญาที่สร้างขึ้นมิได้เป็นไปเพื่อก่อความผูกพันทางหนี้ อย่างเช่นสัญญาทางแพ่งตามแนวคิดของประเทศตะวันตก แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติปรากฏว่าระบบสัญญาได้ถูกละเลยจากภาครัฐ เนื่องจากขณะนั้นรัฐบาลมีนโยบายต่อต้านกระบวนการฝ่ายขวา (the Anti-Rights Movement) จึงใช้นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์นำกฎหมาย และนำไปสู่การทำลายระบบสัญญาในที่สุด ต่อมาในปี ๑๙๖๐ เมื่อการเมืองมีความมั่นคงมากขึ้น คณะกรรมการเศรษฐกิจได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการทำสัญญาเพื่อควบคุมผลผลิตเหมืองแร่และอุตสาหกรรม (the Interim Regulation on Contract for Ordering Industrial and Mineral Products) และเพื่อส่งเสริมระบบสัญญา คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลได้ออกประกาศชั่วคราวเกี่ยวกับการบังคับใช้สัญญาเศรษฐกิจและกระบวนการก่อสร้างพื้นฐาน (Notice Regarding Strict Implementation of Basic Construction Procedure and Economic Contract) ระเบียบดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมผลผลิตให้เป็นไปตามนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐ แต่การบังคับตามระเบียบดังกล่าวเป็นอันต้องยุติลงเมื่อมีการปฏิวัติวัฒนธรรมในปี ๑๙๖๖ จะเห็นได้ว่าแนวคิดของระบบสัญญาในยุคปี ๑๙๕๐ ถึง ๑๙๖๖ เป็นเพียงนโยบายของรัฐที่จะควบคุมการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจระหว่างองค์กรของรัฐ ตามแผนเศรษฐกิจของรัฐเท่านั้น วัตถุประสงค์หลักของสัญญาก็เพื่อควบคุมการจัดสรรโควตา และการกระจายสินค้าและบริการของรัฐโดยหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ขณะนั้นผลผลิตทางอุตสาหกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และการเกษตร เป็นของรัฐ รัฐจึงต้องเข้ามาควบคุมอย่างเคร่งครัด

หลังจากที่เหมา เจ๋อตุง ถึงแก่อนิจกรรมในปี ๑๙๗๖ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจ โดยในปี ๑๙๗๙ รัฐบาลจีนได้ออกนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ เพื่อเปิดประตูสู่โลกภายนอก ฉะนั้น จึงได้มีการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายสัญญา โดยสภาประชาชนได้ผ่านกฎหมายสัญญา รวม ๓ ฉบับ คือ (๑) กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจ (Economic Contract Law) (๒) กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจชาวต่างประเทศ (Foreign Economic Contract Law) และ (๓) กฎหมายสัญญาเกี่ยวกับสัญญาเทคโนโลยี (Law on Technology Contracts) ซึ่งแต่ละฉบับมีหลักการและวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน

(๑) กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจ (Economic Contract Law) ถือว่าเป็นกฎหมายสัญญาที่เต็มรูปแบบฉบับแรกหลังจากที่จีนปกครองด้วยระบบสังคมนิยม มีผลใช้บังคับตั้งแต่ปี ๑๙๘๑ กฎหมายนี้ใช้บังคับแก่การทำสัญญาภายในประเทศระหว่างนิติบุคคล หรือองค์กรเศรษฐกิจรูปแบบอื่น ธุรกิจครัวเรือน และวิสาหกิจครัวเรือนในชนบท ซึ่งเข้าทำสัญญาระหว่างกันตามแผนเศรษฐกิจของรัฐ กฎหมายนี้มีบทบาทสำคัญต่อนโยบายการปฏิรูปเศรษฐกิจ และถือว่าเป็นการประนีประนอมระหว่างอำนาจการทำสัญญา ที่แต่เดิมเอกชนไม่มีอำนาจเป็นคู่สัญญา กฎหมายนี้ได้บรรจุหลักการเกี่ยวกับความเสมอภาคในการทำสัญญา และการบังคับใช้สัญญาโดยเคร่งครัด แต่เหตุที่จัดให้เป็นกฎหมายสัญญาเศรษฐกิจเป็นเพราะว่าการทำสัญญาและการบังคับใช้สัญญาจะต้องอยู่ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจของรัฐ หลักนี้มีปรากฏอยู่ในมาตรา ๔ ว่า “ห้ามมิให้ทำสัญญาในทางที่ขัดกับนโยบายเศรษฐกิจของรัฐ” และมาตรา ๗ บัญญัติผลของการทำสัญญาที่ฝ่าฝืนมาตรา ๔ ไว้ว่า “สัญญาที่ขัดกับนโยบายเศรษฐกิจของรัฐ ตกเป็นโมฆะ” การทำสัญญาทุกฉบับจะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐ ต่อมานโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐได้เปลี่ยนแปลงไป โดยให้เอกชนมีอำนาจในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น ฉะนั้น ในปี ๑๙๙๓ จึงได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายนี้

(๒) กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจชาวต่างประเทศ (Foreign Economic Contract Law) เป็นกฎหมายสัญญาฉบับที่สอง มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ๑๙๘๕ โดยใช้บังคับแก่การทำสัญญาการค้าและการลงทุนระหว่างชาวจีนกับวิสาหกิจต่างประเทศหรือชาวต่างประเทศ กฎหมายนี้มีการผ่อนคลายการควบคุมของรัฐลง และให้เสรีภาพแก่คู่สัญญาในบางเรื่อง โดยให้สิทธิแก่คู่สัญญาที่จะตกลงกันเลือกกฎหมาย วิธีระงับข้อพิพาท และเงื่อนไขที่จะใช้บังคับแก่สัญญาได้ แต่การทำสัญญายังคงต้องได้รับอนุมัติจากหน่วยงานของรัฐเช่นเดียวกับการทำสัญญาเศรษฐกิจฉบับแรก

(๓) กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาเทคโนโลยี (Law on Technology Contracts)

กฎหมายฉบับนี้มีผลใช้บังคับในปี ๑๙๘๗ เพื่อใช้บังคับแก่การทำสัญญาการพัฒนาเทคโนโลยี การโอนเทคโนโลยี และบริการให้คำปรึกษา

กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจทั้ง ๓ ฉบับดังกล่าวเรียกกันว่า “กฎหมายสัญญาเสาสามต้น” (the three pillars of contract law) ได้ใช้บังคับมาจนกระทั่งมีการยกเลิกโดยกฎหมายรวมสัญญา

๔. ระบบสัญญาทางแพ่ง

ในระหว่างที่กฎหมายสัญญาเศรษฐกิจทั้ง ๓ ฉบับ ใช้บังคับอยู่ในปี ๑๙๘๖ สภาประชาชนได้ตรากฎหมายหลักแพ่งทั่วไป (the General Principles of Civil Law: GPCL) ออกมาใช้บังคับ โดยกฎหมายนี้ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา ซึ่งเป็นสิทธิทางแพ่ง แต่บัญญัติในลักษณะเกี่ยวกับความผูกพันทางหนี้ของคู่สัญญา คือ บัญญัติถึงสิทธิของเจ้าหนี้ (creditor's rights) และหน้าที่และความรับผิดชอบของลูกหนี้ตามสัญญา (debtor's obligations and liabilities) มีผู้เชี่ยวชาญกฎหมายจีนให้ความเห็นว่า “กฎหมายนี้มีเพียงแต่เข้ามาเติมเต็มกฎหมายสัญญาเกี่ยวกับเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังได้บรรจุหลักพื้นฐานของสัญญาทางเอกชนไว้ด้วย”² จึงนับว่าเป็นก้าวอย่างสำคัญที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยอมรับสัญญาเอกชน จากการบังคับใช้กฎหมายหลักแพ่งทั่วไปในปีดังกล่าว และการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาเทคโนโลยีในปี ๑๙๘๗ ทำให้กฎหมายสัญญาของจีนแยกออกเป็นสาขา คือ สัญญาทางแพ่งและสัญญาทางเศรษฐกิจ ทำให้มีความจำเป็นจะต้องรวมกฎหมายสัญญาเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดความยุ่งยากในการใช้กฎหมาย ประกอบกับเนื้อหาของกฎหมายบางส่วนไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ฉะนั้น ในปี ๑๙๘๓ สภาประชาชนจึงได้ตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายรวมสัญญา และสภาประชาชนได้ผ่านกฎหมายนี้เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๑๙๘๔ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ในปีเดียวกัน กฎหมายรวมสัญญา (the Unified Contract Law: UCL) ใช้บังคับแทนกฎหมายเศรษฐกิจทั้งสามฉบับที่กล่าวข้างต้น

มาตรา ๒ ของกฎหมายนี้ได้บัญญัตินิยามของสัญญาว่า “สัญญาคือความตกลงระหว่างบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือองค์กรรูปแบบอื่น ที่มีฐานะเท่าเทียมกัน เพื่อก่อ เปลี่ยนแปลง หรือระงับความสัมพันธ์เกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบ

² Daniel C.K. Chow, *The Legal System of the People's Republic of China* (Michigan: West Group, 2003), p. 341.

ทางแพ่ง” บทบัญญัติดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะของกฎหมายรวมสัญญาเป็นกฎหมายสัญญาทางแพ่งและพาณิชย์ มิใช่กฎหมายเศรษฐกิจ นโยบายเศรษฐกิจของรัฐอย่างกฎหมายสัญญา ๓ ฉบับ ดังกล่าว เนื่องจากผู้ร่างกฎหมายเห็นว่าสัญญาทางแพ่งควรอยู่นอกขอบข่ายของนโยบายเศรษฐกิจของรัฐ การทำสัญญาจึงต้องเป็นไปตามข้อตกลงของคู่สัญญา มิใช่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมกับสัญญา กฎหมายรวมสัญญาได้บรรจุหลักการสำคัญเกี่ยวกับสัญญาทางแพ่งไว้ ๔ ประการ คือ (๑) หลักความเสมอภาคของคู่สัญญา (Party Equality) (๒) หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) (๓) หลักความเป็นธรรมและสุจริต (Fairness and Good Faith) และ (๔) หลักประโยชน์สาธารณะ (Public Interest)

กฎหมายรวมสัญญา (UCL) มีโครงสร้างประกอบด้วย ๒๓ บท รวม ๔๒๘ มาตรา บทที่ ๑ บททั่วไป บทที่ ๒ การก่อให้เกิดสัญญา บทที่ ๓ ความสมบูรณ์ของสัญญา บทที่ ๔ การปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญา บทที่ ๕ การแก้ไขและการโอนสิทธิตามสัญญา บทที่ ๖ การเลิกสัญญา บทที่ ๗ ความรับผิดชอบของคู่สัญญา บทที่ ๘ การบังคับใช้กฎหมาย (หากมีกฎหมายอื่นบัญญัติไว้แตกต่างจากกฎหมายนี้ ให้บังคับตามกฎหมายนั้น) บทบัญญัติพิเศษ (special provisions) เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับเอกเทศสัญญา ประกอบด้วยเอกเทศสัญญา ๑๕ ลักษณะ คือ บทที่ ๙ ซื้อขาย บทที่ ๑๐ ซื้อขายไฟฟ้า แก๊ส หรือความร้อน บทที่ ๑๑ ให้ บทที่ ๑๒ กู้ยืมเงิน บทที่ ๑๓ เช่าทรัพย์สิน บทที่ ๑๔ เช่าซื้อ (Financial Leasing) บทที่ ๑๕ จ้างทำของ บทที่ ๑๖ จ้างเหมาโครงการก่อสร้าง บทที่ ๑๗ รับขน บทที่ ๑๘ เทคโนโลยี บทที่ ๑๙ ฝากทรัพย์สิน (Safekeeping) บทที่ ๒๐ เก็บของในคลังสินค้า บทที่ ๒๑ การตั้งตัวแทน (agency appointment) บทที่ ๒๒ ทรัสต์ทางการค้า (Trading-Trust) และบทที่ ๒๓ นายหน้า

๕. สรุป

จะเห็นได้ว่าจีนยอมรับระบบสัญญามาตั้งแต่ยุคจักรพรรดิ แต่ระบบสัญญาของจีนได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ และการเมือง และนับตั้งแต่ที่พรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาปกครองประเทศจีนในปี ๑๙๔๙ เป็นต้นมา จีนได้สร้างระบบสัญญาเศรษฐกิจตามนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐซึ่งปกครองด้วยระบบสังคมนิยม โดยระบบสัญญายุคแรกได้รับอิทธิพลจากรัสเซีย สัญญาเศรษฐกิจมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการผลิตและการจัดสรรผลผลิตระหว่างหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรรูปแบบอื่น ความมุ่งหมาย

ในการทำสัญญามีได้เป็นไปตามหลักความผูกพันตามระบบสัญญาทางแพ่งหรือพาณิชย์ ต่อมาเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจการตลาด จึงได้พัฒนาระบบสัญญาขึ้นมาอีกระบบหนึ่ง มีลักษณะเป็นสัญญาเศรษฐกิจที่หน่วยงานของรัฐทำกับคนต่างประเทศ และเมื่อรัฐบาลจีนเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ ก็ได้สร้างระบบสัญญาเกี่ยวกับการควบคุมเทคโนโลยีระบบสัญญาตามกฎหมายสัญญาเศรษฐกิจทั้งสามฉบับดังกล่าว เป็นเพียงเครื่องมือของรัฐในการกำกับนโยบายเศรษฐกิจตามวิธีการปกครองของรัฐสังคมนิยม ระบบสัญญาเศรษฐกิจเป็นระบบที่รัฐเข้ามาตรวจสอบและอนุมัติการทำสัญญา ความเท่าเทียมของคู่สัญญา และเสรีภาพการทำสัญญา จึงไม่มีอยู่ในปัจจุบันจีนมีกฎหมายสัญญาโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นกฎหมายสัญญาตามหลักสัญญาทางแพ่งหรือพาณิชย์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก เรียกว่ากฎหมายรวมสัญญา ซึ่งได้บรรจุหลักการของสัญญาทางแพ่งไว้ ๔ ประการ คือ หลักความเสมอภาคของคู่สัญญา หลักเสรีภาพในการทำสัญญา หลักยุติธรรมและสุจริต และหลักประโยชน์สาธารณะ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับสัญญา ส่วนที่สองเป็นเอกเทศสัญญา รวม ๑๕ ลักษณะ